Tillväxtagenda kompetens-försörjning

SVENSKT NÄRINGSLIV

Kompetens-försörjningen i Sverige – ett hinder för tillväxt

Svenskt Näringsliv 2026
www.svensktnaringsliv.se
Författare: Mia Bernhardsen
Foto: Bredda bilden, Adobe Stock, Pexels
Produktion: Greatland

Kompetensförsörjningen är avgörande för Sveriges tillväxt, konkurrenskraft och långsiktiga välstånd. Idag är bristen på rätt kompetens det största hindret för företagens tillväxt. Sju av tio företag uppger att de har svårt att rekrytera medarbetare med rätt kompetens, vilket hämmar innovation, produktivitet och sysselsättning.

Kunskap och kompetens driver idéer, innovation och utveckling i näringslivet. Det är människor i företagen, såsom entreprenörer, ingenjörer, forskare och medarbetare, som omsätter kunskap i värde, fångar nya möjligheter och löser problem. Deras engagemang och drivkraft skapar jobb, stärker konkurrenskraften och bidrar till ökat välstånd.

Tillväxt och välstånd bygger på arbete. För att fler ska kunna bidra i arbetslivet krävs en utbildnings- och kunskapskedja som håller ihop från tidig ålder genom hela arbetslivet. Varje steg, från förskola och grundskola till gymnasieskola, vuxenutbildning, högre utbildning, yrkeshögskola och forskning, måste hålla hög kvalitet och ge rätt kunskaper för fortsatt lärande, arbete och omställning. Relevanta och effektiva utbildningsvägar stärker både individens möjligheter och företagens utvecklingskraft.

Det kräver både en stark kunskapsgrund tidigt i livet och flexibla möjligheter till vidareutbildning och yrkesväxling längre fram. Utbildningar som stärker anställningsbarhet, innovation och produktivitet är avgörande för att möta framtidens kompetensbehov. I takt med att AI och digitalisering förändrar arbetsuppgifter, affärsmodeller och kompetenskrav i hela ekonomin behöver utbildningssystemet också bättre rusta individer för att använda, förstå och utveckla ny teknik. Särskilt viktiga är utbildningar inom STEM, det vill säga naturvetenskap, teknik, ingenjörskap och matematik, samt praktisk yrkesskicklighet och teknisk kompetens inom industrinära och samhällskritiska verksamheter. I en alltmer sammanlänkad värld är internationell kompetens en viktig del av Sveriges kompetensförsörjning. Personer som kommer hit för att arbeta, studera, forska eller starta företag bidrar till svenska företags framgångar och stärker landets tillväxt- och innovationsförmåga.

Utbildningssystemet spelar samtidigt en allt viktigare roll för Sveriges resiliens, beredskap och totalförsvar. I en tid av geopolitisk osäkerhet, klimatutmaningar och snabb teknikutveckling är tillgången till rätt kompetens avgörande för att samhället ska fungera både i vardag och i kris.

Förmågan att upprätthålla och snabbt ställa om kritiska funktioner inom exempelvis industri, energi, infrastruktur, livsmedelsförsörjning, försvarsnära verksamheter och centrala delar av tjänstesektorn vilar ytterst på relevant utbildning och yrkeskunnande.

Genom att stärka utbildnings- och kunskapskedjan med fokus på kvalitet, relevans och omställningsförmåga kan Sverige bättre rusta individer, företag och samhälle för en mer osäker omvärld. Det skapar samtidigt förutsättningar för fortsatt tillväxt, stärkt konkurrenskraft och ett globalt ansvarstagande.

Mia Bernhardsen,
avdelningschef kompetensförsörjning Svenskt Näringsliv

Inledning – struktur och utgångspunkter

Denna promemoria tar sin utgångspunkt i att kompetensförsörjning inte är en enskild politikfråga, utan ett system som spänner över utbildningspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och migrationspolitiken. För att tydliggöra var de viktigaste utmaningarna finns, och vilka reformer som behövs, är promemorian indelad i tre sammanhängande delar.

Utbildnings- och kunskapskedjan
Den första delen, Utbildnings- och kunskapskedjan, behandlar hur kvalitet, relevans och effektivitet i hela utbildningssystemet – från tidiga skolår till högre utbildning, yrkeshögskola och forskning – lägger grunden för individers anställningsbarhet och företagens långsiktiga kompetensförsörjning. En fungerande kunskapskedja är avgörande för både produktivitet och Sveriges förmåga att möta strukturella omställningar.

Omställning och kompetensutveckling
Den andra delen, Omställning och kompetensutveckling, fokuserar på behovet av ett livslångt lärande i en ekonomi som präglas av snabb teknikutveckling, klimatomställning och ökad global konkurrens. Här behandlas hur individer och företag ges bättre förutsättningar att bygga vidare på befintlig kompetens, byta yrkesinriktning och möta nya kompetenskrav – utan att i onödan lämna arbetslivet.

Matchning och mobilitet
Den tredje delen, Matchning (arbetsmarknadspolitik) och mobilitet (internationell kompetens), belyser hur kompetens snabbare och mer träffsäkert kan möta efterfrågan på arbetsmarknaden. Det handlar både om en mer effektiv arbetsmarknadspolitik som kortar tiden i arbetslöshet och stärker varaktig etablering, och om att ta tillvara arbetskraftens rörlighet – inom landet och genom internationell kompetens – för att stärka företagens möjligheter att växa.

Tillsammans visar dessa tre delar hur kompetensförsörjningen behöver ses som en sammanhållen helhet: från kunskapens uppbyggnad, via omställning under arbetslivet, till matchning och mobilitet. Syftet med promemorian är att tydliggöra denna helhet och peka ut reforminriktningar som stärker både individers möjligheter och Sveriges långsiktiga konkurrenskraft. För att systemet ska fungera bättre krävs också utbildningsvägar som är lättöverskådliga och begripliga – så att individer kan göra välgrundade val och företag lättare kan orientera sig i utbudet och hitta rätt kompetens.

1

Utbildnings- och kunskapskedjan

Utbildnings- och kunskapskedjan behandlar hur kvalitet, relevans och effektivitet i hela utbildningssystemet – från tidiga skolår till högre utbildning, yrkeshögskola och forskning – lägger grunden för individers anställningsbarhet och företagens långsiktiga kompetensförsörjning. En fungerande kunskapskedja är avgörande för både produktivitet och Sveriges förmåga att möta strukturella omställningar.

8 Grundskolan
10 Gymnasial kompetens
12 Gymnasieskolan
14 Yrkesvux
16 Eftergymnasial kompetens
18 Yrkeshögskolan
20 Högre utbildning
22 Forskning och innovation

Grundskolan – grunden för livslångt lärande och integration

Sverige måste göra rätt från början. En förskola där barn utvecklas och en grundskola där elever når målen är grundläggande för Sveriges tillväxt, konkurrenskraft och långsiktiga välstånd. Förskolan behöver i högre grad förbereda barnen för skolstart, och kvaliteten i grundskolan måste stärkas med ett tydligt fokus på kunskapsuppdraget. Att alla elever lär sig läsa, skriva och räkna är särskilt avgörande för fortsatt lärande, etablering i arbetslivet och möjligheten att ställa om senare i livet.

Grundskolan ska ge alla elever starka kunskaper och goda förutsättningar att göra välgrundade val om fortsatt utbildning och yrkesinriktning. Det kräver att skolan blir bättre på att tidigt identifiera elever som riskerar att inte nå målen och säkerställa att stöd sätts in snabbt och effektivt. Samtidigt behöver undervisningen möta både elever i behov av extra stöd och elever som vill och kan nå längre. Grundskolan behöver också ge eleverna en grundläggande digital kompetens, så att de kan använda digitala verktyg på ett ansvarsfullt, kritiskt och ändamålsenligt sätt.

Studie- och yrkesvägledningen spelar en viktig roll för att stärka sambandet mellan utbildning och arbetsliv. En mer träffsäker och likvärdig vägledning ger elever och elevernas vårdnadshavare bättre underlag för genomtänkta utbildningsval och bidrar till en mer effektiv kompetensförsörjning. För att detta ska fungera krävs också bättre och mer transparent information om skolors kvalitet och resultat, både för att stärka valfriheten och för att möjliggöra uppföljning och utveckling av undervisningens kvalitet.

>95%

av alla 10-åringar ska kunna läsa med flyt och förståelse.

100%

av eleverna i grundskolan ska nå behörighet till gymnasieskolans nationella program.

GRUNDSKOLAN

MÅL

- Minst 95 procent av alla 10-åringar (blivande årskurs 4) ska kunna läsa med flyt och förståelse.
- Andelen elever som inte når grundskolans kunskapsmål i ett eller flera ämnen ska halveras samtidigt som andelen elever som når kunskaper på avancerad nivå ska fördubblas.
- Sverige ska tillhöra topp-5 i internationella kunskapsmätningar som Pisa, Pirls och Timss.
- Alla elever i grundskolan ska nå behörighet till gymnasieskolans nationella program.

REFORMER

- Inför nationella kontrollstationer som på vetenskaplig grund tidigt identifierar barn och elever i behov av mer och bättre undervisning, särskilt inom språk, läsning och matematik.
- Inför nya kunskapsrika läro- och kursplaner och se till att reformernas intentioner får genomslag i såväl klassrum som på skolmyndigheter och lärarutbildningar.
- Utveckla skolval och konkurrens genom en rättvis skolpeng och obligatoriska samordnade skolval i alla landets kommuner. Skickliga huvudmän ska kunna öppna fler skolor medan bristfälliga kommunala eller fristående skolor ska möta tuffa krav på förbättring eller förlora sitt tillstånd.

INSATSER

- Säkerställ en effektiv implementering av viktiga reformer av läro- och kursplaner, betygssystemet, insatser för trygghet och studiero samt lärarutbildningarna.
- Tillsätt en utredning av förskolans läroplan med fokus på färre och tydligare mål i förskolans läroplan samt ett stärkt pedagogiskt ledarskap.
- Tillsätt utredningar om en rättvis skolpeng samt om samordnade obligatoriska skolval.
- Tillsätt en studie- och yrkesvägledningsutredning.
- STEM-strategins mål inom förskola och grundskola ska uppfyllas.

Gymnasial kompetens – näringslivets främsta rekryteringsbas

För många företag är gymnasieutbildad arbetskraft – inte minst med yrkesinriktning – den mest efterfrågade kompetensen vid rekrytering. Samtidigt är en fullföljd gymnasial utbildning ofta det enskilt viktigaste steget för individen för att få ett första jobb, undvika arbetslöshet och skapa förutsättningar för fortsatt lärande och karriärutveckling.

När fler tar examen från gymnasieskolan eller avklarar en yrkesutbildning inom vuxenutbildningen, och när utbildningarnas innehåll och inriktning bättre svarar mot arbetsmarknadens behov, stärks både företagens konkurrenskraft och individers möjligheter till varaktig egen försörjning. En stark och relevant gymnasial utbildning bidrar därmed till högre sysselsättning, bättre matchning och långsiktig tillväxt i hela ekonomin.

Gymnasieskolan – näringslivets främsta rekryteringsbas

Gymnasieskolan är en avgörande länk i utbildningskedjan och lägger grunden för både yrkeskunnande och fortsatta studier. Idag är ett av de stora problemen att knappt 80 procent av eleverna tar en gymnasieexamen inom fem år, samtidigt som för få väljer yrkesprogram. Eleverna i gymnasieskolan måste nå längre än vad de gör idag och fler elever måste ta examen. Dimensioneringen av utbildningsplatser behöver förändras och branschernas inflytande över yrkesutbildningen måste öka. Det är positivt att det finns en statlig utredning kring gymnasieskolans struktur och innehåll.

En väl fungerande gymnasieskola minskar avhoppen, stärker ungas etablering på arbetsmarknaden och bidrar till näringslivets kompetensförsörjning. Företagens behov av teknisk kompetens ökar snabbt, och starka kunskaper inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik (STEM) är avgörande för Sveriges framtida konkurrenskraft.

90%

av 20-åringarna ska ha en gymnasieexamen.

40%

av en årskull ska ta examen från ett yrkesprogram.

GYMNASIESKOLAN

MÅL

- 90 procent av 20-åringarna ska ha en gymnasieexamen.
- 40 procent av en årskull ska ta examen från ett yrkesprogram.
- 80 procent av eleverna med examen från högskoleförberedande program ska vara i högskolestudier 3 år efter examen.

REFORMER

- Ta fram nya ämnes- och läroplaner för gymnasieskolan som säkerställer att elever på yrkesprogram möter branschernas krav på anställningsbarhet och är rustade för vidare studier. Höj samtidigt kraven inom de högskoleförberedande programmen och säkerställ att de ger eleverna goda förutsättningar för akademiska studier.
- Förbättra gymnasieskolans struktur och innehåll.
- Stärk branschernas formella inflytande över yrkesutbildningarna.
- Utveckla en mer yrkesinriktad och individanpassad språkutbildning för personer med bristande kunskaper i svenska.
- Skapa bättre vägar till jobb och studier för elever som inte är behöriga till nationella gymnasieprogram.

INSATSER

- Följ upp och utvärdera dimensioneringslagstiftningen av gymnasial utbildning.
- Öka branschernas inflytande över den gymnasiala yrkesutbildningen genom att ändra instruktionerna för de nationella programråden för gymnasial yrkesutbildning.
- Säkerställ att det finns finansiering för både uppbyggnad och drift av utbildningsmiljöer i den nya reformen av branschskolor och ta fram yrkesprov som är godkända av branscherna.
- Alla elever ska erbjudas att genomföra Ung Företagsamhet i gymnasieskolan.

Yrkesvux – den kompletterande rekryteringsbasen

Inom vuxenutbildningen behöver kopplingen mellan arbetsmarknadens behov och utbildningen stärkas. En utbildningsinsats inom det offentligt finansierade systemet som syftar till att leda till jobb ska vara efterfrågestyrd. Utbildningen ska ta utgångspunkt i arbetslivets kompetensbehov och leda till anställningsbarhet för individen. För att fler ska kunna läsa en kvalitativ yrkesutbildning behöver antalet behöriga yrkeslärare öka.

Det finns potential att skapa ett mer effektivt system för vuxenutbildning i Sverige genom att basera utbildningarna på ett konkret kompetensbehov från arbetslivet, med fokus på att individerna som läser utbildningen ska nå de läranderesultat i form av kunskaper, färdigheter samt ansvar och självständighet som krävs för att arbeta inom yrket utbildningen leder till.

Regional yrkesinriktad utbildning inom komvux (yrkesvux) har i detta sammanhang en viktig roll, eftersom den erbjuder vuxna som vill ställa om och byta yrke, eller saknar fullständig gymnasial utbildning, en snabb och relevant väg in på arbetsmarknaden. Därutöver ser Nationell yrkesutbildning, gymnasial yrkesutbildning enligt yrkeshögskolans modell, ut att utgöra ett värdefullt komplement till yrkesvux. Systemet för studiefinansiering behöver möjliggöra för yrkesväxlare. Närheten till arbetsmarknaden är central och det är nödvändigt att arbetsgivare har ett avgörande inflytande över utbildningarnas innehåll och utformning. Då kan yrkesutbildningen för vuxna bidra till både minskad kompetensbrist och lägre arbetslöshet.

100%

av all yrkesutbildning för vuxna ska vara helt efterfrågestyrd.

YRKESVUX

MÅL

- All yrkesutbildning för vuxna ska vara helt efterfrågestyrd och utvärderas utifrån kvalitet och resultat, exempelvis etableringsgrad efter avslutade studier.
- Ökad tillgång till efterfrågestyrd yrkesutbildning.
- Långsiktig finansiering och ändamålsenlig dimensionering.
- Fler individer ska lämna yrkesutbildningen med kompetens, examina eller kvalifikationer som efterfrågas på arbetsmarknaden.

REFORMER

- Stärk branschernas inflytande över yrkesutbildningarna genom att reformera de nationella programråden så att branscherna får ett avgörande inflytande över utbildningarnas innehåll, utformning och kvalitetssäkring.
- Reformera urvalsreglerna så att sökande med bäst förutsättningar att klara utbildningen och få arbete prioriteras, samtidigt som arbetslivet ges möjlighet att medverka i urvals- och antagningsprocessen.
- Reformera tilldelningen av statsbidrag inom yrkesvux så att medel fördelas utifrån reell samverkan mellan kommun och arbetsliv och kan sökas av både offentliga och privata utbildningsanordnare.
- Förbered för att göra Nationell yrkesutbildning permanent.
- Stärk vägen till yrkeslärayrket genom att ge branscherna större roll i bedömning och validering av yrkeskompetens. Effektivisera antagningen till yrkeslärar-programmet så att processen blir mer ändamålsenlig och mindre administrativt betungande.
- Inför ett efterfrågestyrt lärlingssystem där lärlingen är anställd. Arbetsgivaren ska själv välja sin lärling och ha tillgång till utbildningsinsatser inom komvux.
- Utred möjligheterna att ge studiemedel för omställning eller yrkesväxling även till personer som redan har förbrukat sitt gymnasiala studiestödutrymme.

INSATSER

- Utveckla Nationell yrkesutbildning under Myndigheten för yrkeshögskolans ansvar. Säkerställ stark arbetslivsanknytning, tillsyn och behovsanalyser enligt samma modell som för yrkeshögskolan. Skapa samtidigt förutsättningar för en långsiktig expansion.
- Säkerställ systematisk uppföljning och utvärdering genom att ge Skolverket, Myndigheten för yrkeshögskolan och andra relevanta myndigheter i uppdrag att ta fram nationell statistik. Ge dem även i uppdrag att löpande utvärdera effekterna av pågående reformer, såsom planerings- och dimensionerings-reformen, ökad långsiktighet och höjda statsbidragsnivåer inom yrkesvux samt pilotverksamheten med Nationell yrkesutbildning.

Eftergymnasial kompetens – kvalitet, relevans och effektivitet

Eftergymnasial utbildning spelar en avgörande roll för Sveriges tillväxt genom att bidra till att förse arbetsmarknaden med kvalificerad arbetskraft och främja innovation. Relevant utbildning med hög kvalitet stärker svensk konkurrenskraft och möjliggör teknisk utveckling, vilket i sin tur skapar fler jobb och ökar välståndet.

Sverige har länge utmärkt sig som en liten kunskapsintensiv exportekonomi. Svenska företags förmåga att tillvarata kompetens och omvandla den till ekonomiskt värde har varit avgörande för landets tillväxt. Högre utbildning har spelat en central roll i denna utveckling, men trenden ser numera allt dystrare ut.

Samtidigt står Sverige inför stora samhällsutmaningar. Arbetsmarknaden förändras, många saknar egen försörjning och kompetensbristen växer. Ett av fyra rekryteringsförsök bland Svenskt Näringslivs medlemsföretag misslyckas helt på grund av att det saknas personer med rätt kompetens. 59 procent av företagen anger att det är svårt eller mycket svårt att rekrytera till positioner som kräver högskole-utbildning. Kompetensbristen påverkar i sin tur klimatomställningen negativt, något som särskilt märks inom industrin och samhällsbyggnadssektorn. Utmaningarna att hitta rätt kompetens finns i hela landet, inom alla branscher och i företag av alla storlekar. Samtidigt befinner sig Sverige i en lågkonjunktur med hög arbetslöshet. Paradoxalt nog har företagen ändå svårt att rekrytera, trots det stora antalet arbetssökande. Näringslivets behov av kvalificerad kompetens ställer höga krav på både kvalitet och relevans i den högre utbildningen.

Yrkeshögskolan – snabb väg till efterfrågad kompetens

Yrkeshögskolan har kommit att bli en central del av kompetensförsörjningen och spelar en avgörande roll för att möta företagens behov av kvalificerad arbetskraft. Genom utbildningar som utformas i nära samverkan med näringslivet säkerställs att innehållet är relevant och leder till jobb. Yrkeshögskolan kombinerar teori och praktik på ett sätt som utvecklar både praktiska teoretiker och teoretiska praktiker – individer med förmåga att omsätta avancerad kunskap i praktisk tillämpning och att vidareutveckla verksamheter genom analytiskt och tekniskt kunnande. På så sätt möjliggör yrkeshögskolan snabb tillgång till specialistkompetens inom bristyrken och strategiskt viktiga framtidsområden.

Efterfrågan på eftergymnasial yrkeskompetens är stor och för många företag är yrkeshögskolan den mest effektiva vägen till rekrytering. En tredjedel av de rekryterande företagen efterfrågar denna utbildningsnivå, samtidigt som 7 av 10 anger att det är svårt att få tag på just denna kompetens. Arbetslivets engagemang i yrkeshögskolan är en bärande del, och många företag bidrar genom arbete i ledningsgrupper eller genom att ta emot studerande för LIA (lärande i arbete). Hela 9 av 10 engagerade företag har positiva erfarenheter av sitt engagemang och yrkeshögskolan som väg till rätt kompetens.

33%

av de rekryterade företagen efterfrågar denna utbildningsnivå.

70%

anger att det är svårt att få tag på just denna kompetens.

YRKESHÖGSKOLAN

MÅL

- Yrkeshögskolan ska byggas ut och dess framgångsrika modell värnas. Fortsätt expansionen av yrkeshögskolan och säkerställ att dess unika särart och funktionssätt – med efterfrågestyrning, arbetslivsinflytande och hög kvalitet – bevaras.
- Fortsatt hög kvalitet och goda resultat ska säkerställas genom att säkra att arbetsmarknadens kompetensbehov fortsatt styr utbudet tillsammans med nära samverkan och stort inflytande från arbetslivet. Ledningsgrupperna är centrala för att garantera utbildningarnas kvalitet, relevans och att de möter arbetslivets kompetenskrav.
- Kännedomen hos näringslivet om hur yrkeshögskolan kan användas som väg till rätt kompetens ska öka.

REFORMER

- Applicera yrkeshögskolans efterfrågestyrda modell i fler delar av utbildningssystemet. Säkerställ att samma villkor, principer och förutsättningar som gäller för yrkeshögskolan även gäller för piloten Nationell yrkesutbildning.
- Inrätta en nationell modell för finansiering av investeringstunga utbildningsmiljöer. Utred och inför en modell där staten stimulerar och långsiktigt bidrar till finansiering av utbildningsmiljöer som kräver stora investeringar. Dessa investeringstunga miljöer ska bygga på bransch-/företagsinflytande och samspel mellan utbildningsanordnare, företag och det offentliga. Miljöerna ska kunna samnyttjas inom alla utbildningsformer och för kompetensutveckling för anställda.

INSATSER

- Främja flexibilitet och livslångt lärande. Stärk förutsättningarna för korta kurser och kurspaket som möter näringslivets behov av snabb kompetensutveckling och omställning.
- Säkerställ att en fördjupningsutbildning inom yrkeshögskolan kan leda till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen.
- Säkra arbetslivets reella inflytande över utbildningarna genom att arbetslivets representanter utgör en majoritet i ledningsgrupperna.
- Stärk progression och kvalitetssäkring. Säkerställ att fördjupningsutbildningar kan leda till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen.

Högre utbildning – kunskap som leder till jobb

Universitet och högskolor är avgörande för att understödja den kompetens som behövs i en kunskapsintensiv ekonomi och för att möta teknologiska förändringar, klimatomställningen och global konkurrens.

59 procent av företagen har svårt att rekrytera till tjänster som kräver högskoleutbildning, och fyra av tio företagsrepresentanter anser att lärosätenas utbildningar och forskning saknar tillräcklig relevans. Vissa utbildningar leder oftare till arbete än andra. Svenska studenter påbörjar och avslutar sina studier sent, och endast 44 procent tar examen, vilket är problem som behöver åtgärdas.

59%

av företagen har svårt att rekrytera till tjänster som kräver högskoleutbildning.

44%

av svenska studenter tar examen.

HÖGRE UTBILDNING

MÅL

- Svensk högre utbildning ska nå internationell toppnivå i relevans och genomströmning.
- Minst 85 procent av examinerade ska vara i arbete inom 6–12 månader efter examen.
- Sänk etableringsåldern på arbetsmarknaden från dagens cirka 29 år till 26 år genom snabbare och mer relevant utbildning som leder till arbete.
- Den genomsnittliga lärartiden ska öka till genomsnittligt OECD-nivå.

REFORMER

- Reformera högskolan så att utbildningar som leder till arbete och som samverkar med näringslivet samt kortare utbildningar för fortbildning och vidareutbildning av yrkesverksamma premieras.
- Reformera studiestödssystem med syfte att öka incitamenten för individen/studenten att göra medvetna och genomtänkta val, för ökade studieresultat och genomströmning och etablering.
- Differentiera högskolelandskapet så att alla universitet och högskolor inte gör samma sak.

INSATSER

- Säkerställ att förslagen om ett nytt resurstilldelningssystem och ett reformerat studiestödssystem genomförs på ett sätt som stärker kvalitet, relevans, genomströmning, omställning och etablering på arbetsmarknaden.
- Ändra högskolelagen så att det framgår att det också ska tas hänsyn till arbetsmarknadens behov när utbildningsplatser dimensioneras.
- Gå vidare med förslagen i lärarutbildningsutredningen och säkerställ att utbildningen utformas med utgångspunkt i kognitionsvetenskaplig forskning om lärande, med fokus på evidensbaserade undervisnings-metoder, kunskapsprogression och studenters läranderesultat.

Forskning och innovation – stärker konkurrenskraften

Som högteknologiskt land med ett mycket kunskapsintensivt näringsliv spelar forskning en avgörande roll för vår välståndsutveckling. Kunskapsintensiva investeringar skapar jobb med hög produktivitet, ökar välståndet och säkrar en hållbar framtid. Vi befinner oss just nu i ett svårt omvärldsläge med hård konkurrens. Utan relevant forskning riskerar Sverige därför att halka efter, såväl ekonomiskt som teknologiskt. Universitet i toppklass och samverkan med näringslivet är en förutsättning. Akademisk forskning nyttiggörs genom forskarrörlighet samt spridning av kunskap till företag och andra aktörer i det omgivande samhället.

Kina är på väg att ta över som ledande forsknings- och tekniknation och Europa befinner sig just nu under mycket hård press, delvis på grund av generösa statsstöd och en undervärderad valuta. AI och kvantteknik är exempel på områden där både USA och Kina ligger långt fram. Båda är teknikområden med potentiellt mycket djupgående påverkan på såväl näringslivet som våra offentliga kunskapsinstitutioner. Här krävs en kraftsamling. Såväl det nordiska som EU-samarbetet behöver öka.

4%

av BNP ska investeras i FoU.

No1

Sverige som ledande nation i att implementera AI inom forskningen.

FORSKNING OCH INNOVATION

MÅL

- Motsvarande fyra procent av BNP ska investeras i FoU.
- Tydligare återspegling i forskningssystemet av det svenska näringslivets styrkeområden.
- Sverige som ledande nation i att implementera AI inom forskningen.

REFORMER

- Öka konkurrensutsättningen av universitetens basanslag för forskning för ökad kvalitet och relevans för näringslivet.
- Förenkla forskningsfinansieringen. Sverige har för många finansiärer och för fragmentiserad finansiering, gå vidare med Fofinutredningen.
- Förenkla och bredda det befintliga FoU-avdraget. Se till att fler typer av FoU-arbete omfattas och att det blir enklare för företag, särskilt små och medelstora, att få avdrag.
- Inför ett nytt kraftfullt FoU-incitament baserat på förslaget om ett kostnadsavdrag.
- Öka andelen svenska doktorander. Grundutbildningen måste stärka svenska studenters konkurrenskraft och förberedelse för en forskarutbildning. Tak för andel internationella doktorander?
- Främja forskningsmiljöer med stark näringslivsrelevans. Det finns en positiv korrelation mellan samverkan och medpublicering med företag å ena sidan och arbete i näringslivet efter examen å andra sidan.

INSATSER

- Tillsätt ett svenskt AI-råd för forskning och högre utbildning – AI kan komma att förändra allt och lärosätena står i stormens öga.
- Långsiktiga strategiska FoU-satsningar inom kritiska teknikområden där utgångspunkten är näringslivsrelevans.
- Gå vidare med det aviserade förslaget i forskningspropositionen om ett nytt resursfördelningssystem för forskning med tydliga drivkrafter för kvalitet och relevans.
- Tillsätt en doktorandutredning kring hur perspektiven forskning, kompetensförsörjning och säkerhet ska balanseras.

2

Omställning och kompetensutveckling

Omställning och kompetensutveckling fokuserar på behovet av ett livslångt lärande i en ekonomi som präglas av snabb teknikutveckling, klimatomställning och ökad global konkurrens. Här behandlas hur individer och företag ges bättre förutsättningar att bygga vidare på befintlig kompetens, byta yrkesinriktning och möta nya kompetenskrav – utan att i onödan lämna arbetslivet.

Omställning och kompetensutveckling – lärande genom hela arbetslivet

Den snabba teknikutvecklingen, globaliseringen och gröna omställningen driver stora förändringar på arbetsmarknaden. Automatisering och artificiell intelligens (AI) omformar både arbetsprocesser och arbetsuppgifter, samtidigt som EU-regler och nationell lagstiftning ökar kraven på hållbarhet. Sammantaget leder detta till ett ökat behov av ny kompetens i takt med att yrken och roller förändras.

För att Sverige ska förbli konkurrenskraftigt och klara omställningar krävs ett långsiktigt fokus på livslångt lärande. Företagen spelar här en central roll. De bidrar i stor utsträckning till kompetensförsörjningen genom att erbjuda lärande i arbetet, kompetensutveckling på arbetstid och ett strategiskt arbete med att behålla och utveckla rätt kompetens. Införandet av omställningsstudiestödet är ett viktigt steg för att underlätta det livslånga lärandet. För att underlätta kompetensförsörjningen behöver utbildningsutbudet i högre grad möta arbetsmarknadens behov inom alla utbildningsformer. Samtidigt krävs flexibla upplägg som gör det möjligt för yrkesverksamma att vidareutbilda sig. Validering är i detta sammanhang ett centralt verktyg för att korta utbildningstider, underlätta yrkesväxling och förbättra matchningen på arbetsmarknaden.

EU/OECD

Svenska företag ska fortsätta vara ledande inom kompetensutveckling.

OMSTÄLLNING OCH KOMPETENSUTVECKLING

MÅL

- Svenska företag ska fortsatt toppa EU/OECD när det gäller att erbjuda kompetensutveckling till personal.
- Den statliga ansökningsprocessen för omställningsstudiestödet ska vara enkel och snabb.
- Ökad användning av validering inom utbildningssystemet, omställningsorganisationer och Arbetsförmedlingen.
- Utbildningsutbudet på samtliga nivåer ska i högre grad möjliggöra studier för yrkesverksamma.

REFORMER

- Inför nya urvalsbestämmelser som stärker yrkesverksammas tillgång till yrkesutbildning i komvux (yrkesvux).
- Säkerställ att berörda myndigheter har förutsättningar att handlägga omställningsstudiestödet effektivt.
- Se över ersättningsmodeller och incitament för att stärka validering i det formella utbildningssystemet.

INSATSER

- Stärk möjligheten att läsa kurser och kurspaket inom yrkeshögskolan genom att samordna beslut om kursutbud med ansökningsperioden för omställningsstudiestödet.
- Genomför utredningens förslag om en särskild ersättningsmodell för högskoleutbildning för omställning och vidareutbildning av yrkesverksamma.
- Främja ökad validering inom yrkesutbildningar för vuxna genom utvecklingsprojekt som ”yrkesvux-flex” och inom nationell yrkesutbildning.
- Prioritera de branschvalideringsmodeller som visar störst effekt och nytta och säkerställ att de används av omställningsorganisationer, Arbetsförmedlingen och inom vuxenutbildningen.
- Utvidga syftet i förordning (2020:268) så att statsbidraget även kan omfatta förvaltning och spridning av framtagna branschvalideringsmodeller.

3

Matchning och mobilitet

En väl fungerande arbetsmarknad förutsätter att kompetens snabbare och mer träffsäkert matchas med företagens behov. Idag har många företag svårt att rekrytera rätt kompetens, samtidigt som arbetslösheten biter sig fast och etableringen på arbetsmarknaden tar för lång tid. Effektiv matchning är avgörande för att korta tiden i arbetslöshet, stärka varaktig etablering och öka produktiviteten i ekonomin. När inhemsk kompetens inte räcker till är internationell kompetens en nödvändig del av lösningen. Möjligheten att attrahera, rekrytera och behålla arbetskraft från andra länder stärker företagens konkurrenskraft, driver innovation och bidrar till Sveriges tillväxt. Goda villkor för mobilitet – i regelverk, mottagande och integration – är därför centrala för att Sverige ska förbli ett attraktivt land för både människor och investeringar.

30 Arbetsmarknadspolitik
32 Internationell kompetens

Arbetsmarknadspolitik – rätt kompetens till rätt jobb

En väl fungerande arbetsmarknadspolitik kan bidra till att minska matchningsproblematiken och underlätta företagens kompetensförsörjning. Den aktiva arbetsmarknadspolitiken kan bidra till att fler kommer i jobb. Fler behöver få ta del av aktiva insatser och insatserna behöver vara tydligt utformade i syfte att leda till arbete baserat på det behov av stöd som individen har utifrån dennes förutsättningar. När detta kombineras med behov hos rekryterande företag är chanserna goda att fler vakanser kan tillsättas i företagen och att fler kommer i jobb.

Arbetsmarknadspolitiken utförs rent operativt idag av många olika aktörer, exempelvis Arbetsförmedlingen, omställningsorganisationerna, bemanning- och matchningsföretag och kommuner. Rollfördelningen mellan aktörerna är dessvärre oklar och i de fall där samverkan behövs mellan aktörer sker den långt ifrån friktionsfritt.

Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät visar att det är få företag som idag använder Arbetsförmedlingen i samband med rekryteringar. Och de företag som faktiskt försöker rekrytera via myndigheten är i hög grad missnöjda med hur det fungerar. Näringslivets behov av kompetens tillgodoses bättre av matchnings- och bemanningsföretag. Det är mer naturligt för företag som verkar i en marknadsekonomi än att vända sig till en myndighet för att rekrytera medarbetare. Därför bör matchningsinsatser inom arbetsmarknadspolitiken utföras av professionella matchningsföretag.

Privata matchningsföretag som idag upphandlas via Arbetsförmedlingen kan bidra mer i arbetsmarknadspolitiken, exempelvis med matchningstjänster, arbetsmarknadsutbildning, karriärvägledning och ”supported employment”.

9→6

Genomsnittstiden i arbetslöshet ska kortas från nio till sex månader.

ARBETSMARKNADSPOLITIK

MÅL

- Genomsnittstiden i arbetslöshet ska kortas från 9 månader till 6 månader.
- Fler ska få ta del av en arbetsmarknadsutbildning som leder till jobb i näringslivet.
- Fler ska få yrkesinriktat språkstöd som stärker chansen att komma i jobb.
- Fler ska få en matchningsinsats av en privat aktör.

REFORMER

- Reformera arbetsmarknadspolitiken med mål att effektivisera arbetsmarknadspolitiken i Sverige. Arbetsförmedlingens uppdrag behöver renodlas och fokuseras på myndighetsutövning. Detta särskilt mot bakgrund av utvecklingen där fler aktörer idag bedriver operativ arbetsmarknadspolitik.
- Utveckla systemet med upphandlade matchningstjänster med avsevärt färre och mer professionella leverantörer med högre kvalitet, där de som presterar sämst kan uteslutas.
- Taket i lönebidragen behöver ses över givet den låga sysselsättningen bland personer med funktionsnedsättning.
- Stärk branschernas inflytande i arbetsmarknadsutbildningarna exempelvis genom att etablera fler branschråd.

INSATSER

- Tillsätt en arbetsmarknadspolitisk utredning med uppdrag att avgränsa Arbetsförmedlingens uppdrag och ge privata matchningsaktörer ansvar för den operativa matchningen.
- Stärk de språkstödjande insatserna och koppla dem till jobbnära insatser som praktik eller arbetsmarknadsutbildning.
- Arbetsförmedlingen bör skapa fler nationella branschråd med verkligt inflytande och tydliga mål. Samverkan ska ske med partsföreträdare och råden ska fokusera på företagens behov samt utbildning kopplad till yrkesroller när branscherna ser det som relevant.
- Genomför fler rekryteringsutbildningar, med utgångspunkt i företagens behov, via Arbetsförmedlingen.

Internationell kompetens – hela världen som rekryteringsbas

Att kunna attrahera, rekrytera och behålla internationell kompetens är avgörande för att möta det växande kompetensbehovet hos många svenska företag. Tillgången på arbetskraft inom Sverige och EU täcker inte företagens kompetensbehov, varför möjligheten att kunna rekrytera internationell arbetskraft är ett viktigt komplement till företagens kompetensförsörjning.

Genom att säkra företagens tillgång till en global arbetsmarknad kan Sverige få den kompetens som behövs för att långsiktigt öka tillväxten. Sverige ska vara världens mest attraktiva land för internationell kompetens att arbeta, forska, studera och driva företag i.

No1

Sverige ska toppa OECD Indicators of Talent Attractiveness.

Sverige ska toppa The Human Development Index (HDI).

INTERNATIONELL KOMPETENS

MÅL

- Sverige ska toppa OECD Indicators of Talent Attractiveness.
- Sverige ska rankas i topp bland attraktiva länder för internationell kompetens och toppa Anholt Nation Brands Index (NBI).
- Sverige ska toppa The Human Development Index (HDI).

REFORMER

- Reformera systemet för arbetskraftsinvandring så att det tar sin utgångspunkt i företagens kompetensbehov. Lönekraven ska utgå från svenska kollektivavtal eller praxis i yrket i respektive bransch. Komplettera genom att stärka företrädet till jobb för inhemsk arbetskraft.
- Inför ett startup-visum som ger ökade möjligheter för entreprenörer från tredjeland att starta och driva företag i Sverige. Dessutom bör befintliga regler för att driva näringsverksamhet i Sverige göras mer ändamålsenliga.
- Ett internationellt konkurrenskraftigt regelverk för expertskatt.

INSATSER

- Korta handläggningstider för alla med kompletta ansökningar som arbetar, forskar, studerar och driver företag till max 30 dagar.
- Ta fram ett nytt system för arbetsmigration med utgångspunkt i företagens behov.
- Ta fram en nationell strategi för att skapa bättre förutsättningar för svenska företag att attrahera, rekrytera och behålla internationell kompetens.

Sverige har alla förutsättningar att vara ett av världens mest konkurrenskraftiga länder. Men det kräver att vi ser kompetens-försörjningen som en sammanhållen tillväxtfråga. Från starkare kunskaper i skolan, via relevanta utbildningar och livslångt lärande, till bättre matchning och öppenhet för internationell kompetens. När människor får möjlighet att utveckla sin potential och företag får tillgång till rätt kompetens kan fler jobb skapas, investeringar öka och välfärden stärkas. Nu behövs reformer som gör det möjligt.

www.svensktnaringsliv.se
Storgatan 19, 114 82 Stockholm
Telefon 08-553 430 00